

Skrze smysly ke smyslu

Rozhovor s Franzem Kettem, spoluzakladatelem pedagogického směru

Seděli jsme u stolu po celodenním semináři asi pro 30 učitelek mateřských škol a mnoho dalších zájemců a starý pán vůbec nevypadal unaveně. Na tváři měl lišácký úsměv a v očích – kupodivu – spíše zvědavé otázky než odpovědi, jak by se na váženého starce, zakladatele jedné komplexní pedagogické alternativy, slušelo. Franz Kett (1933) pochází z Bavorska a žije v městečku Gröbenzell nedaleko Mnichova. Dlouhou dobu pracoval jako vedoucí referátu pro předškolní vzdělávání arcidiecéze Mnichov, která je zřizovatelem většiny mateřských škol v regionu. V 70. letech minulého století stál u zrodu pedagogického konceptu, který se od té doby rozšířil do mnoha zemí. Zním ho už téměř 15 let a vím, že je živým důkazem toho, že schopnost být zvědavý je základem schopnosti učit se, a toho, že za chutí ptát se po všem, co se kolem děje, a přicházet tomu na kloub musí být obrovská radost ze života. Proto jsem se hned na úvod zeptala...

Franzi, prosím tě, jak to děláš, že máš tolik energie?

Nemám. Aspoň ne tolik jako dřív a s přibývajícím věkem cítím, jak jí stále ubývá. Ale setkání s lidmi a jejich životními zkušenostmi a příběhy, které můžeme společně sdílet, jsou pro mě obrovským povzbuzením. Třeba dnes... Seděli jsme tady v kruhu a já, i když česky neumím, jsem četl z vašich očí spoustu otázek: Co přijde? Co je zač? Bude po mně něco chtít? Co mi řekne? Co spolu zažijeme? A to mě probudí. Dává mi to příležitost přiblížit se o kousek životu a jeho energii, a tak jí mám i teď na konci tohoto semináře trochu víc než na začátku.

Seděli jsme v kruhu, protože se uprostřed něco odehrávalo, a všichni tak měli přibližně stejné podmínky – byli jsme zhruba stejně daleko od středu a každý na každého zúčastněného viděl. To, co uprostřed kruhu vznikalo, byly obrazy. Tvořili jsme je ze šátků a dalšího materiálu. Proč právě tyto pomůcky?

Člověk je ze své podstaty bytost tvořivá. Má touhu utvářet a spoludotvářet svět, a když to formulují podle židovsko-křesťanské tradice, dokonce z Božího pověření. Toto tvoření se děje různými prostředky a my k elementárnímu nácviku užíváme elementárních prostředků, např. přírodnin, jako je kámen a dřevo, anebo šátků. Šátky v jistém smyslu nahrazují paletu barev a záro-

veň jsou trojrozměrné. Jejich tvar lze snadno měnit, takže prakticky nemůžeš nic pokazit. Na rozdíl od malování nemusíš vyhazovat papír, když se ti něco nelíbí. Neničíš, ale přetváříš – a to je veliký rozdíl.

Dá se hlavní myšlenka celého pedagogického konceptu alespoň přibližně vyjádřit nějakou větou nebo písní?

Co třeba takhle: „Jsem na světě a mohu žít. Co krásnějšího může být? Vždyť barevný je každý den a tolik hezkého je v něm!“ Tato slova pojmenovávají cosi ze základního nastavení předškolní pedagogiky a také její základní kompetenci: Když se člověk dokáže ze života

radovat, pak se snadno naučí mluvit, číst, psát, počítat i další nutné dovednosti.

Nezní to příliš „happy“?

Záleží, jak tomu rozumíš. Samozřejmě že mám radost, když jsou děti bezstarostné a veselé, ale mluvím-li o radosti ze života, hovořím o ní s vědomím, že život není vždy úplně snadný. Jeho součástí jsou i ztráty, loučení, krize a nenadálá neštěstí, a proto je dobré mít jakousi pokladnici důvodů, pro které si mohu říci, že stojím za to žít. Pomoci dětem už v raném věku takovou pokladnici naplnit je určitě jedním z velkých úkolů rodičů i pedagogů.

Jsem na světě a mohu žít

hudba a text: Thomas Brunnhuber
český text: Eva Miroňová

1. Jsem na svě - tě a mo - hu žít, co krásněj - ší - ho mů - že být,

vždyť barev - ný je každý den a to - lik hezké je to v něm.

2. Jsem na světě a oči mám a když se kolem podívám, tak vidím tolik, tolik lidí a také oni mě vidí!
3. Jsem na světě a ruce mám a když ti je obě podám, tak můžu blízko tebe být a o co mám se rozdělit.
4. Jsem na světě a nohy mám a když se na cestu vydám, tak vedle tebe můžu stát a o tebe se opírat.
5. Jsem na světě a nejsem sám, nevadí, že mnoho nemám, vždyť můžu jít za svými sny, volat: „Bože, jsem úžasný!“

Zdroj:
já jsem tady
a zpívám
(vydalo
Kartuziánské
nakladatelství
a vydavatelství
v Brně)

Proč ses do toho vůbec pustil? Co pro tebe bylo prvotním impulzem, že jsi začal takto inovativně pedagogicky přemýšlet?

To se asi nedá přesně vyjádřit. Ze své přirozenosti jsem člověkem, který žije ze zdrojů a inspirace *srdce*, nikoli z *ratia*, jehož důsledkem je analytické členění světa. Svět vidím raději v jeho celistvosti. To je inspirace, která podnítila mou práci, a takto pracuji dodnes, protože vidím, jak celistvý přístup dětem prospívá a jak vychází vstříc jejich přirozenosti. Děti se pak nemusejí – často z donucení – jen něco předepsaného učit, ale smějí se rozvíjet i s ohledem na své vlohy a talent.

Ale celostních, hollistických přístupů je přece celá řada...

Celistvost je možné nahlížet z různých úhlů. S ohledem na svět, kosmos a provázanost všech biologických nebo fyzikálních dějů, anebo s ohledem na člověka, kvalitu jeho existence a možnosti vnímat svět a druhé lidi. Pro mě je však zvlášť zajímavé to, co je „mezi“, to, co se děje v interakci, když celek je najednou více než součet jednotlivých částí. To je skutečnost, kterou snadno přehlídíme. Trefně to vyjadřuje Martin Buber, který tvrdí, že o lese hovoříme

ve chvíli, kdy vnímáme i prostor mezi stromy. Jiným příkladem by mohla být melodie, jež vzniká nejen z tónů, ale i z intervalů, tedy z doby, kdy nic nezní. Je to kvalita, která vzniká ve vztahu. Proto je vztah a vztahovost kompetencí, již tento pedagogický koncept systematicky posiluje.

Právě tím je náš pedagogický koncept specifický. Jednak zvláštním způsobem a opakovaně dochází k vyjádření tvůrčího potenciálu dítěte a jednak děti zcitlívuje k vnímavosti ve vztahu k druhým, k sobě, ke světu. Jsem přesvědčen, že takový přístup má a bude mít budoucnost, aby svět nezanikl. Jedná se o bratrskost v přístupu ke světu a k druhým, kterou je třeba zakoušet a mít odhodlání ji realizovat.

Vím, že jedním z konkrétních impulzů, proč tento pedagogický přístup vznikl, je fakt, že se v 70. letech musela bavorská předškolní pedagogika vyrovnávat s přílívem dětí vyžadujících zvláštní přístup, s dětmi sociálně znevýhodněnými, s dětmi imigrantů... V tomto smyslu a s ohledem na aktuální dění v Evropě se může naše současnost stát další výzvou.

Ano. Děti imigrantů potřebovaly a potřebují především jazykové

vzdělání. Cvičíme-li řeč stále znovu pomocí jednoduchých rýmů, plníme-li slova významem a spojujeme-li je s jednoduchými činnostmi a zároveň srozumitelným jednáním dětem opakovaně přibližujeme základní životní postoje, podporujeme tak jejich schopnost proniknout do jazyka a jeho bohatství. K tomu jsou šátky a původní jednoduché předměty ideální.

To celé však předpokládá schopnost navazování vztahů, základní důvěru tyto vztahy navázat a rozvíjet, odvahou dítěte překročit sebe sama, vyjít ze sebe a odpovědět, když je někdo osloven, začít komunikovat. Proto jsou tyto situace opakovaně podporovány a přispívají k prohloubení vzájemného přijetí dětí mezi sebou, a to i s ohledem na barvu pleti a podobně. Všichni jsme děti jedné Země. K tomuto tématu existuje i řada písní.

Počítá tvůj pedagogický koncept také s atmosférou v mateřské škole obecně? Zabývá se i kvalitou klimatu mateřské školy, nebo je čistě didaktický?

Protože nám velmi záleží na tom, co je „mezi“, kvalitou, která vzniká ve vztahu, překračujeme didaktický rámec. Toto úsilí o kvalitu vztahu není jen něčím, co je možné vnímat „mezi“ dětmi, ale i „mezi“ učitelkou a dětmi nebo „mezi“ pedagogickým týmem.

Jakou vlastnost nebo dovednost učitelé MŠ tedy vidíš v tomto ohledu jako nejpotřebnější?

Právě tu, že tento cit pro vztah samy u sebe prohlubují a pak jej vnímají, uskutečňují a žijí. Život je v tomto kontextu hodně důležitý.

A co ředitelky?

Ty by měly v tomto smyslu vést k dobré atmosféře skupinu učitelé. Měly by pečovat o hodnoty, jako je vzájemné přijetí, uznání, porozumění nebo empatie, tak aby se pedagogický tým stal příkladem a vzorem pro děti a byl čitelný pro rodiče.

Foto: © archiv, Franz Kett

A co podle tebe nejvíc pomůže pedagogickému týmu při komunikaci s rodiči?

Domnívám se, že učitelka by měla s rodiči pracovat podobným způsobem, jakým pracuje s dětmi. Při konkrétní činnosti jim pak vysvětlovat svůj pedagogický přístup a to, jak a proč pracuje s dětmi. Rodičům tak může nabídnout něco navíc, totiž probuzení dítěte v nich samých, a společně pak lze pozorovat osvobození, které to s sebou přináší.

Jaké tři věci bys ze školky vyřadil?

Žádné. Nezáleží na věcech, ale na způsobu, jakým s nimi nakládáme a pracujeme, a to s cílem, aby dítě, ale i dospělého podporovaly a rozvíjely. Důležitá je kreativita a nápady, jak s nimi zacházet. Často i to, co je bláznivé a ne vždy obvyklé, může být tím, co otevírá nový pohled na skutečnost.

Možná by se teď hodila konkrétní rada.

Důležité je nepřistupovat k věcem pouze na základě jejich užití a užitečnosti. Důležitá je radost z objevování, vnímavost, ohleduplnost, úcta, jednoduše to, abychom s předměty nakládali s citlivostí, ne je pouze užívali. Lépe se nám to podaří, budeme-li upřednostňovat přírodní a přirozené věci před umělými a nepůvodními materiály a formami. Materiál na jedno použití nepřímo povzbuzuje k tomu, aby byl po použití vyhozen. Chceme-li však jednat citlivě, musíme přemýšlet, jak jej pozitivně zužitkovat, jak jej lze dále užitečně uplatnit. Takovéto otázky jsou nakonec i otázkami budoucnosti naší planety.

A teď se nabídla možnost pojmenovat tvůj pedagogický koncept vzhledem k environmentální výchově...

Vztah k přírodě se mi jeví jako důležitý a podstatný výchovný cíl. Neměli bychom propást žádnou příležitost vyjít s dětmi ven a povzbuzovat, prohlubovat a upevňovat zkušenosti, které dítě v takovém prostředí učiní, inspirovat je

k citlivému nakládání s přírodou a přivést je k úžasu. Úžas je totiž z mého pohledu jedním ze základních postojů k přírodě. Úžas, vnímavost, vděčnost a s tím spojená náboženská. To, co latina nazývá pojmy *fascinatum et tremendum*.

Náboženská?

Ano, patří k člověku. V pedagogice, kterou zastupuji, je náboženská vzdělávání vlastně mezináboženská. Dítě se nejprve seznamuje se základními formami náboženského vnímání, chování a teprve pak se přiblíží k některým konkrétním formám náboženských rituálů, v našem případě rituálům vzešlým z křesťanství. Vycházíme však nejprve z toho, co je vlastní všem lidem: Slunce, které vychází, může být něčím, za co mohu být vděčný. I nejmenší květina, která vykvete, je něčím, za co mohu být vděčný. Šnek je malým zázrakem, neboť si umí vystavět svůj dům a žít v něm. A takových zázraků je v tomto světě bezpočet. V neposlední řadě k tomu patří i zázrak toho, že existují, tedy přijetí vlastní osoby. Z takového sebepřijetí pak může člověk – vyjádřeno slovy jednoho starozákonního žalmu – znít v chvalo- zpěvu celého tvorstva.

Co bys popřál předškolní pedagogice a lidem, kteří se jí zabývají?

Přál bych jim osvojení si celistvého pohledu, a to tak, aby předškolní pedagogika nebyla jako ve škole realizována v různých hodinách a oborech, ale s vědomím, že vše je vzájemně propojeno, že jedno v druhé přechází a že vše se děje jako ve spojených nádobách.

A co bys popřál dětem?

Děti jsou děti a vždycky jimi byly. Vždy měly a mají radost z objevování, zvědavost, touhu poznat svět – a je namístě je v tom podporovat. Vedle toho je naše současnost do jisté míry poznamenána přesyteností dětského světa podněty, zejména ze strany médií. To se nedá popřít, a proto je mé přání dětem současně nárokem na dospělé. Přál bych dětem, abychom jim i přes tuto přesytenost uměli nabídnout perspektivu života jako jednoho velikého originálního tvůrčího projektu, který nabízí stále nové momenty úžasu. ■

S Franzem Kettem exkluzivně pro časopis Poradce ředitelky mateřské školy rozhovorovala Mgr. Eva Muroňová, Ph.D., garantka pedagogiky Franze Ketta v ČR (www.kett.cz)